

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XIX. évfolyam 1. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2016. január

„Mi közöm hozzá?”

Múzeumpedagógiai nívódíjas az Óbudai Múzeum

A Múzeumpedagógiai Nívódíjakat a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumban megrendezett 13. Országos Múzeumpedagógiai Évnyitón, 2015. szeptember 28-án, Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkár adta át – az Óbudai Múzeum ebben az elismerésben részesült a „Mi közöm hozzá?” (Folytatása a 4. oldalon.)

Konferencia-beszélgetés (Fotó: Sárospataki Györgyi)

Ki is volt Széll Kálmán?

Kormányprogramja: „törvény, jog, igazság”

Száz éve halt meg Széll Kálmán. Nevét még a rendszerváltoztatás után is két évtizedig viselő Moszkva tér régi/új elnevezése őrzi meg 2011-től ismét a köz emlékezete számára – a teret 1929 és 1951 között már Széll Kálmán térként ismerték.

Széll Kálmán halálának 100 éves jubileuma alkalmából 2015. október 1-jén az Országház Felsőházi termében emlékülést tartottak, az évfordulóra a Magyar Nemzeti Bank 5000 és 2000 forintos címletű emlékérméket, a Magyar Posta pedig bélyeget adott ki.

De ki is volt Széll Kálmán? – hangozhatott el Buda leg-

jelentősebb terének régi/új elnevezése hallatán. Az iránta érdeklődők számára a Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány és a Széll Kálmán Alapítvány gondozásában Törvény, jog, igazság – Széll Kálmán életműve címmel megjelent, és az országközi emlékülésen is bemutatott monográfiát ajánlhatjuk részletesebb tájékoztatásként.

Szerkesztője, ifj. Bertényi Iván, a bécsi Collegium Hungaricum tudományos igazgatóhelyettese, a Bécsi Magyar Történeti Intézet igazgatója nem csupán a szerkesztői teendőket vállalta fel, de a monográfiában

Mesél a Corvin tér

Díszkivilágított őseemberi lábnyomok

Kevesen hinnék, hogy Budapest forgalmas területeinek közepén akadhat még olyan parányi terület, amely az elmúlt évszázadokban érintetlen maradt. 18 esztendeje még létezett ilyen hely, ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a tény, hogy 1997-ben az I. kerületi Corvin téren két őseember lábnyomára bukkantak a régészek. A lelet a Budapesti Történeti Múzeumba került, pontos másolatát pedig 2006-ban a téren állították ki. A szabadtéri tárló 2015 novemberében díszkivilágítást kapott.

1997-ben – az akkori tervek szerint – a fővárosi ön-

Tárló a Corvin téren (Fotó: a szerző felvétele)

kormányzat többszintes mélygarázst épített volna a (Folytatása a 2. oldalon.)

közölt két tanulmánya révén a dualizmus korának e neves politikusa életútjával is megismertet minket.

Széll Kálmán Vas vármegyei köznemesi családból származott. Édesapja elis-

mert megyei politikus volt: alispánja, az első népképviselői országgyűlés választott tagja, 1848-ban megyei kormánybiztos. A vele távoli rokonságban álló Deák Ferenc nézeteit vallotta, ezért a radikalizálódó országgyűléstől és a fegyveres harctól távolmaradt.

Fia, Széll Kálmán, jogi tanulmányait a pesti egyetemen végezte, országgyűlési képviselői tisztséget betöltő apja révén ismerhette meg Deák Ferencet és nevelt lányát, Vörösmarty Ilonát, későbbi feleségét. Politikai karrierjét apja támogatásával 1868-ban Szentgottárd országgyűlési képviselőjeként kezdte, ezzel egyidejűleg a Széll család is Pestre költözött. Deák ja- (Folytatása a 4. oldalon.)

Mesél a Corvin tér

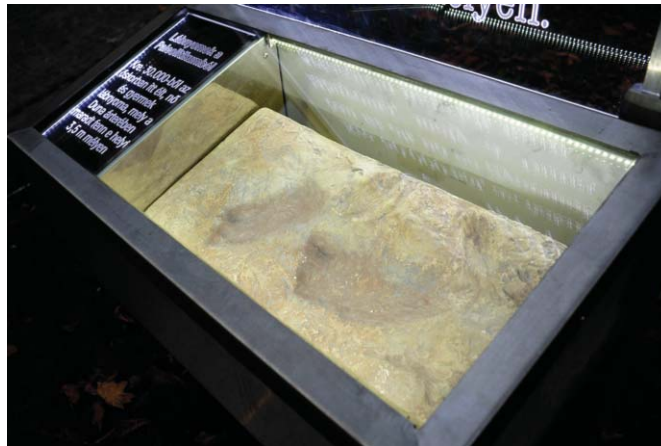
Díszkivilágított ősemberi lábnyomok

● folytatás az első oldalról

Budai Vigadó előtti térre. A Budapesti Történeti Múzeum régészei mindössze néhány hónapot kaptak a helyszín feltárására. Az alapos átvizsgálás során kiderült, hogy ez a mintegy 50 négyzetméteres földdarab évszázadok óta teljesen érintetlen maradt: sem közművek, sem utak, sem házak építése miatt soha nem bolygatták meg. A 16–17. században Toigun pasa dzsámija állt a tisztás közelében, majd Buda felszabadítása után fallal körülvett teményeskertként szolgálta a kapucinus rendet, egészen annak 1782-ben történt felszólításáig.

A régészek tisztában voltak azzal, hogy a környék – a későbbi Víziváros – évezredek óta lakott volt. 1898-ban, a Budai Vigadó (ma: Hagyományok Háza) építéskor rézkori, kelta és római kori leletek egyaránt előkeleltek a föld alól. 1997-ben

a Corvin téren egy 92 sírból álló római kori temetőt is feltártak. (A rómaiak limes útja a Fő utca nyomvonalán ve-

A nagyobb talpnyom egy nőé, a kisebb egy gyermeké (Fotó: a szerző felvétele)

zetett; a provinciákban temetőiket hagyományaiknak megfelelően az utak mentén létesítették.) Ugyanezen a helyen harmincezer éves kőkori leletre azonban senki sem számított.

Egy gondolatban tett rövid időutazás talán segít a különleges régészeti érték jelentőségének megértésében.

A kőkorszakban (mintegy harminc-negyvenezer évvel ezelőtt) a mai Fő utca és környezete a Duna kis szigetét alkotta. A folyó egyik ága a mai Szalag utca és Iskola utca nyomvonalán csordogált. Bármennyire is bizarr a

alacsony termetű, felnőtt nőé, a kisebb egy gyermeké.

A Corvin téren 2006-ban állították ki a régészeti lelet másolatát. 2015. november 16-án dr. Nagy Gábor Tamás, Budavár polgármestere és Horváth Attila, a Budapesti Történeti Múzeum régésze avatta fel a díszkivilágítást, amellyel – szó szerint is – reflektorfénybe állítják a vízivárosi ősemberek nyomait.

Az I. kerületi önkormányzat az egyedülálló lelet kapcsán közös fantáziálásra, játékra hívja a kerület és a város lakóit. Arra kéri a vállalkozó szellemű, kreatív polgárokat, találják ki, mi legyen a lábnyomok tulajdonosainak neve, ezzel még személyesebbé téve az őskori emléket.

A javaslatot névvel, címmel, telefonos vagy e-mail-es elérhetőséggel ellátva a sajto@budavar.hu e-mail címre, illetve az önkormányzat Ügyfélszolgálati Irodáin várják (1014 Budapest, Kapisztrán tér 1. vagy 1013 Budapest, Attila út 65.).

Rojkó A.

Kiállítás a Várkert Bazárban

Hauszmann tervei és a Nemzeti Hauszmann Terv

Október 7-én nyitották meg a Várkert Bazárban a Hauszmann tervei és a Nemzeti Hauszmann Terv című kiállítást. A bemutató kurátorai, Rostás Péter, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgató-helyettese és Ritoók Pál, a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményvezetője a 19. század közepi, Hauszmann Alajos által jegyzett építészeti tervekkel és helyszínrajzzal elevenítik fel a budavári Királyi Palota és a Várkert egykori átépítési terveit.

Hauszmann és munkatársai (Györgyi Géza, Habicht Károly, Hoepfner Guido,

Hüttl Dezső és Zuschmann János) rajzai az egykori tervezési folyamat fázisaiba adnak betekintést. Ezek a tervrajzok az Építészeti Múzeumból, a Forster Központ Tervtárából és a Budapesti Történeti Múzeumból származnak. Tárlatuk érdekessége a Királyi Palota Szent István terme neoromán stílusú kandallójának terve, melyet egykor a pécsi Zsolnay gyárban kiviteleztek.

A kiállítás egyik fontos feladata, hogy a Nemzeti Hauszmann Terv és a Várnegyed 1945 előtti megjelenése közti párhuzamokra

tény, de igaz, hogy a szigeten halászó-vadászó ősemberek éltek, illetve portyáztak. A régészek a felszín alatt kb. három és fél méterrel találtak rá a lábnyomokra, amelyeket a vastag, kiszáradt iszap őrzött meg évezredek keresztül. A szakemberek megállapították, hogy a nagyobb talpnyom egy

A bemutatott építészeti rajzok az egykori tervezési folyamat fázisaiba adnak betekintést (Fotó: www.varkertbazaru.hu)

hívja fel a figyelmet. 2014-ben hozott kormányzati döntés alapján 2024-ig több ütemben újul meg a Várnegyed és a Királyi Palota épületegyüttese. Újjáépítik a Hauszmann tervezte Lovar-

dát, a Főőrségi épületet és a Stöckl-lépcsőt. A Királyi Palota belső tereinek rekonstrukciója során elsőként a román kort felidéző Szent István-terem kapja vissza eredeti pompáját.

Jaj a legyőzötteknek!

Óbuda emlékevei – „malenkij robot”, majd kitelepítés

Hetven évvel ezelőtt történt, hogy a győztes szovjet katonák malenkij robotra hurcolták az ártatlan civil áldozatokat. A Német Nemzeti Önkormányzat, Óbuda-Békásmegyer és a „Braunhaxler” Óbudai Német Hagyományokat Ápoló Egyesület a 2015. évet a „malenkij robotra” elhurcolt óbudai és békásmegyeri áldozatok emlékévének nyilvánította. Az emlékévé fővédnöke Bús Balázs, Óbuda-Békásmegyer polgármestere.

Jövőre lesz 70 éve, hogy a békásmegyeri svábokat marhavagonokban telepítették ki Németországba. A 2016. évet a Német Nemzeti Önkormányzat, Óbuda-Békásmegyer és a „Braunhaxler”... Egyesület a „Kitelepített ártatlan civil áldozatok emlékévének” nyilvánítja, melynek fővédnökévé Bús Balázst, Óbuda-Békásmegyer polgármesterét kívánja felkérni.

1945-ben, a háború végén a 16–45 év közötti férfiakat elhurcolták, „jövátételként” kényszermunkára kellett menniük a Szovjetunióba. Az orosz katonák – a magyar kommunisták segítségével – azt terjesztették, hogy „malenkij robot”, csak

egy kis munka, és utána nemsokára visszajöhetnek. Volt olyan is, akit pizsamában, köntösben vittek el egy „kis munkára”. Soha többé nem tért haza.

Sokan már útközben meghaltak, de voltak néhányan olyanok is, akiknek sikerült megszökniük. A Vörös Hadsereg elsősorban a német lakosságú településeken szedte össze a civileket, de a vizsontagságok következtében meghalt, vagy megszökött civilek „pótlására” útközben

Munkatábor – itt volt a végállomás

bárkit beránthattak a sorba, hogy a létszám teljes legyen.

Így 1945 januárjának első napjaiban Óbuda szinte teljes férfilakosságát gyalogmenetben hajtották a Duna mentén, majd Romániából már marhavagonokban folytatták az utat a nagy Szovjetunióba.

A fagyos téli „halálmenet-

ben” az elhurcoltak durván egyharmada vesztette életét a fagyok, az éhezés és a járványok miatt.

Másik egyharmaduknak a Donyeck-medence, az Ural, vagy Szibéria lett a sírja.

Alig több mint egyharmaduk tért vissza 2–5 év kényszermunka után, többnyire súlyos betegen, de megpróbáltatásairól még saját családjuknak sem beszélhettek.

A soha vissza nem térő áldozatok családtagjai évekig jártak ki a pályaudvarokra reménykedve, hátha mégis hazajön a férj, édesapa, testvér. Pontos adatok nem állnak rendelkezésre, de egy 1950-ben készült statisztika

Kitelepítés (Fotók: a szerző Braunhaxlerék című könyvéből)

A kitelepítettek fejenként 20 kg-os batyuval, otthonukat, házukat, állataikat, minden itthoni ingóságukat hátrahagyva marhavagonokban „utaztak” Németországba. A háború utáni Németországban nem fogadták őket tárt karokkal: nagyon sokáig „ungarische Zigeuner” vagyis „magyar cigány” volt a nevük. Nagyon nehezen, és csak jó néhány év múlva fogadták be őket, látva, hogy milyen szorgalmasan dolgoznak, és egymást segítve élnek. A kitelepítettek a 70-es, 80-as években – már német állampolgárként – jöhettek Magyarországra, itthon maradt családtagjaikat meglátogatni, de Magyarországról ez nem volt lehetséges.

A magyar állam nemcsak a kiutazást nem engedélyezte, illetve később már csak nehezítette, de minden igyekezetével azon volt, hogy a nemzetiségek, különösen a német nemzetiségűek hagyományait, szokásait ellehetetlenítse.

(Részletesebben olvashatunk erről Neubrandt Istvánné: „Braunhaxlerék (Die Braunhaxler)” című könyvében, melyet 2014-ben, a Braunhaxler... Egyesület és a Német Nemzeti Önkormányzat az egyesület fennállásának 20. évfordulójára adott ki – a szerk.)

Neubrandt Istvánné

Székelyek az első világháborúban

Budapest Főváros Levéltárában 2015. november 2-án nyílt meg a Székelyek az első világháború harcterein című kiállítás. A megjelenteket dr. Kenyeres István, a fővárosi levéltár főigazgatója és Gyergyóremetéről Nagy József történész köszöntötte, a tárlatot dr. Szakály Sándor, a Veritas Történetkutató Intézet főigazgatója nyitotta meg.

A harminc darab plakátméretű posztert tartalmazó vándorkiállítás anyaga – korabeli fotók, térképek, dokumentumok – az erdélyi Hargita megyének köszönhetően állt össze, a fővárosi levéltár aulájának 2. emeleti folyosóján tekinthető meg.

Ki is volt Széll Kálmán?

Kormányprogramja: „törvény, jog, igazság”

● folytatás az első oldalról

vaslatára a gazdasági, pénzügyi kérdésekkel kezdett el foglalkozni az országgyűlés pénzügyi szakbizottsága előadójaként. A fiatal politikus pár év alatt pénzügyi szakértővé és a kormányzati munka alapos ismerőjévé vált. 1875 és 1878 között ifjú pénzügyminiszterként stabilizálta az 1873-as gazdasági válság miatt is katasztrofális helyzetben lévő államháztartást. Bosznia-Hercegovina megszállásával – annak pénzügyi terhei miatt – nem értett egyet, ezért miniszteri megbízatásáról lemondott.

Képviselői mandátumát megtartva a hazai bankszektor meghatározó személyiségévé vált. Kiegyezéspárti politikusként a kompromisszumok embere maradt. 1899 és 1903 között miniszterelnök, egyben a belügyi tárca vezetője is – kormányprogramja a „törvény, jog, igazság” hivatkozása révén vált szállóigévé.

Az azonos című monográfia tanulmányai által a dualizmus kori politika világának jelentős szereplőjét ismerjük meg: a politikust, a bankvezért, a megegyezést keresőt, a birtokán gazdálkodót, de betekintést kapunk a korabeli sajtó reagálásaiba kormány-

párti és ellenzéki szemszögből egyaránt. A korszak iránt érdeklődők számára e monográfia ismerete kikerülhetetlen: tanulmányai szakszerűen jegyzeteltek, forrás és irodalom összesítése, képjegyzéke és névmutatója jelentős segítséget nyújt a témakör későbbi kutatóinak, és sokszínű tanulmányai miatt is minden olvasónknak csak ajánlani tudjuk megismerését.

G.T.

Törvény, jog, igazság

Széll Kálmán életműve

Szerkesztette: Ifj. Bertényi Iván

Fedák Sári Pestszentlőrincen

Kiállítás a Nemzeti Színházban

A Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény Fedák Sári életét bemutató kiállítása 2015. október 28. és december 20. között volt látható a Nemzeti Színház 3. emeleti aulájában.

2008-ban Feitl Írisz történész muzeológus, a kiállítás rendezője fejében állt össze először a kiállítás terve. Az időszaki kiállítás sikeres volt, így 2010 februárjában a Fedák Sári kiállítással nyitottuk meg az új, ma is használt kiállítóhelyünket.

A kiállítás 2009 őszén Fedák szülővárosába, Beregszászra, az Európa-Magyar Házba is eljutott. 2012 szeptembere és 2013 januárja között a „Fedák Sári Pestszentlőrincen” részben kibővített anyaggal a Budapesti Történeti Múzeumban volt látható. (Heilau Zsuzsanna ismertetéséből – a szerk.)

„Mi közöm hozzá?”

Múzeumpedagógiai nívódíjas az Óbudai Múzeum

● folytatás az első oldalról

zöm hozzá?” című projektjével és diákkonferenciájával.

Az Óbudai Múzeum 2014. november 27-én a Magyar Holokauszt Emlékévhez és az „Ofen Jásán – Óbuda zsidóságának története” című időszaki kiállításához kapcsolódva diákkonferenciát szervezett, „Mi közöm hozzá?” címmel. A rendezvény nem a szó klasszikus értelmében vett konferencia volt: huszonnégy gimnazistának a holokauszthoz való viszonyulását kifejező alkotásait láthatták a résztvevők, melyek a megelőző projekt során készültek. A művekre –

moderált beszélgetések során – egy rabbi, egy kultúrantropológus és egy szociológus reflektált, végül pedig egy holokauszt túlélővel való találkozás tette még személyesebbé az elhangzottakat.

2014. szeptembere-novembere folyamán a résztvevő hat óbudai gimnázium négyfős csapataival valósult meg a projekt. A felkészülés során az Óbudai Múzeum hat érzékenyítő, gondolatébresztő, inspirációs programmal igyekezett impulzust adni a gondolkodáshoz, az alkotómunkához.

A projekt célja ugyanis az volt, hogy a csapatok – műfaji megkötés nélkül – saját,

önálló véleményüket tükröző alkotásokat hozzanak létre a zsidóság tragédiájával kapcsolatosan. A kamaszokhoz egyetlen kérés volt csupán: a saját válaszok keresése. Annak a pillanatnak a keresése, ahol azt érzik: ehhez itt és most közöm lett. Csak a sokféle impulzus révén válaszolható meg relevánsan a kérdés: mi közöm nekem mindehhez 2014-ben?

A diákok változatos kifejezőeszközökkel éltek: született három kisfilm, továbbá egy-egy szobor, plakát és installáció. A műfaj kiválasztása is az alkotófolyamat része volt. A tanári visszajelzésekből is tudjuk, hogy iskolai keretek között a középiskolás diákok döntő többségének alig-alig van módja megtapasztalni a csapatmunkát, a gondola-

tok, vélemények összehangolását, így ezúttal az egymással való kooperálás is nagy élményt jelentett a számukra.

A „Mi közöm hozzá?” projekt egy múzeum kezdeményezésére és abban főszerep vállalásával jött létre. Az Óbudai Múzeum időszaki kiállítására, a kerület épített és társadalmi környezetére, a III. kerületben vállalt társadalmi szerepére építette fel a programot, tette mindezt a kerületi gimnáziumok bevonásával és cél szerint differenciált programok integrálásával, ily módon kitágítva a múzeum és a múzeumpedagógia határait. A projektről bővebben a www.obudaimuzeum.hu honlapon olvashatnak.

Felbermann Judit
– Polgár Mónika

Többek között a budavári nagy zsinagógára is a figyelem felhívása Zolnay László, a neves régész érdeme, aki így írt a középkori budai zsidóságról: „A XIV. század végétől fogva azonban már nem régi negyedük helyén,

A Táncsics Mihály u. 24-ben állt a Mendel család Mátyás király idejében épült háza – átjáró híddal az utca felett (Fotó: a szerző felvétele)

hanem a Vár északi végén, a mai Táncsics Mihály utca két oldalának házaiban laktak. Régebbi és kisebb zsinagó-

gájuk maradványait 1964-ben találták meg a Táncsics Mihály utca 26. sz. alatt. Az 1461-ben épült nagyobb,

kéthajós zsinagóga maradványait ugyanebben az évben, a Táncsics Mihály utca 23. sz. alatt kutattak fel.”

Földbe zárt kincseink

A Kulturális Örökség Napok 2015. évi, Földbe zárt kincseink című rendezvénysorozatához kapcsolódott szeptember 18-án a Fiumei úti Nemzeti Sírkert Kegyeleti Múzeuma és több civil szervezet által közösen rendezett konferencia, amely a budavári nagy zsinagóga történetével foglalkozott.

A budavári Táncsics utca 21–23. számú ház kertjében öt méter magas falaival eltemetve nyugszik a budai zsidóság nagy zsinagógája, amely feltehetően 1461-ben épült Mendel Jakab, a későbbi zsidó prefektus telkén – ismertette Vizi E. Szilveszter, a Magyar Tudományos Akadémia volt elnöke, aki a konferencia levezető elnökeként előadást tartott a templomról.

Mendel Jakab a budai hitközség elnöke volt, akit Mátyás király a zsidó prefektúra felállítását követően prefektusnak nevezett ki. Okleveles említés szerint 1482-ben már az országban lakó összes zsidó prefektusa. II. Ulászló koronázásán lovon és fegyveresen vett részt – olvashatjuk a Magyar Zsidó Lexikonban.

A fennmaradt leírások szerint késő-gótikus stílusban épített nagy zsinagógáról sokáig azt hitték, hogy a 18. századi várrendezés idején bonthatták el romjait. A nagy zsinagóga mennyezete 1530 körül egy várostromban beszakadt, amelyet a török időkben vízszintes földemmel helyettesítettek. Buda 1686-os felszabadításakor az épület felgyújtották, majd rom-

Az eltemetett zsinagóga

Múltunk emlékei a budai Várban

A Magyar Nemzetben 1980 körül megjelent cikksorozatában Vákár Tibor (aranydiplomás, Ybl-díjas építész, műemlékes) ismertette elképzeléseit, terveit Budapest városképéről és műemlékeiről. Ezek között szerepelt a budai Vár keleti oldalán a Babits sétány megnyitása a látogatók előtt. A sétány létesítésének akadályait is felsorolta: a lezárt, amerikai (USA) tulajdonban álló Táncsics Mihály utca 9-11. ingatlan, a régi középkori zsinagógát rejtő udvar a várfal mögött, mélyen az udvarban. A megoldás lehetőségét is vázolta, ennek a sétánynak a kiépítése által a pesti Duna-part látványa újabb elemmel gyarapodhatna, és a budai Vár keleti oldala végig sétányként funkcionálhatna.

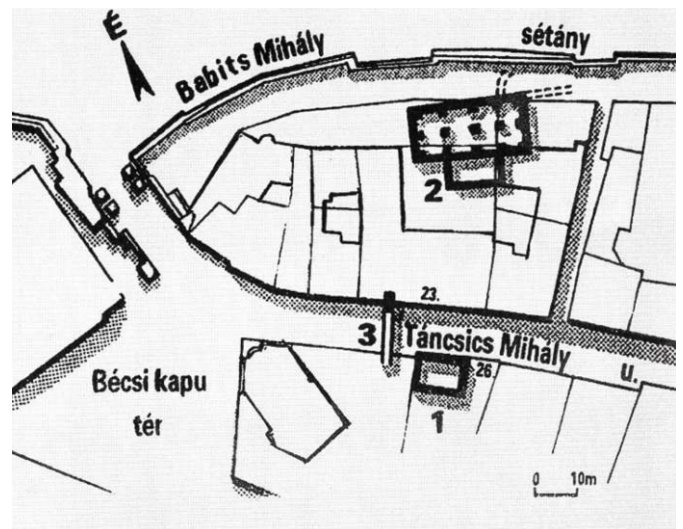
Egy tervbírálat jegyzőkönyvében az egykori Or-

szágos Műemlékvédelmi Hivatal előadója, dr. Janotti Judit „...üdvözli a páratlan vallástörténeti és építészettörténeti értéket. ...építészeti vélemény azonban csak régészeti és művészettörténeti kutatás jegyében adható...”

Egy-egy műemlék rekonstrukciójáról, feltámasztásáról a döntés csak jogi, műemléki-városrendezési szakmai alapokon hozhat jó eredményt. Ehhez szükséges: a teljes régészeti feltárás, ennek eredményei alapján műemléki helyreállítási terv készítése, a műemléki hivatalos állásfoglalás alapján művészettörténész bevonásával építészettörténeti kutatás.

A budai Vár északkeleti sétaútjának városrendezési lehetőségeit indokolt vizsgálat alá vonni a budavári nagy zsinagóga és a várfalszakasz vizsgálatával együtt, figyelemmel arra a tényre, hogy mindkettő egyaránt műemlékünk.

Vízy László

Vázlat a budavári zsinagógák helyéről (Fotó: www.epiteszforum.hu)

jait később több méter földdel töltötték fel – Zolnay László feltárása alapján.

Szintén a föld alatt helyezkedik el egy teljes egészében már feltárt, látogathatóvá tett budavári pincerendszerben lévő 13. századi zsidó rituális fürdő (mik-

ve). Tucatnyi lépcső után érhető el a 2–3 négyzetméteres, ma is természetes forrásvízzel ellátott látnivaló, amelynek ingyenes tárlatvezetésére a Várgondnokság Közhasznú Nonprofit Kft-nél lehet jelentkezni a mikve@varkertbazar.hu címen.

Magyar és angol nyelvű plakát hirdette a Schola Graphidis Művészeti Gyűjtemény (MKE – Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola) anyagából válogatott kiállítást (Akik Budapestet építették Építészet és ízlés a 18–19. századi kézműves- és iparos oktatásban), melyet október 27-én nyitottak meg a belvárosi Petőfi Sándor utcai FUGA Budapesti Építészeti Központban.

A Kisképző első tárlatán (!) bemutatott építészeti műlapok (rajzok), építészeti oktatásban is használt francia, angol és német nyelvű

Akik Budapestet építették

Budai Rajzoló Oskolától az iparrajziskoláig

könyvritkaságok, és a múlt századforduló építészeti oktatásának gipszmodelljei a 18. századtól a 20. század elejéig tartó időszak magyarországi építészeti iparosképzés múltjába enged betekintést.

A *Katona Júlia* és *Nagy Barbara* művészettörténészek által rendezett kiállítás anyagának megismerésekor rádöbbenhetünk, hogy a korabeli iparrajziskolákban folyó képzések nélkül nem valósulhattak volna meg napjaink Budapestjének belső kerületei. Ezek a képzéseken a 19. századi, legtöbbször német gyökerű fővárosi építészeink terveinek kivitelezői, a pest-budai, majd budapesti iparosok vettek részt.

Az első magyar iparrajziskolát 1778-ban a budai kancellária alapította Budai Rajzoló Oskola (Schola Graphidis Budensis) néven. A Szentháromság tér és az

Iskola utca sarki épületben működő rajziskola első tanára a bécsi rajzképesítésű Walter Ignác volt. „A beiratkozott diákok között az építészethez kapcsolódó iparágak mesterlegényei és inasai voltak többségben, de itt tanultak rajzolni a térképrajzoló, a normál tanodák, a

gimnáziumok, a tanítóképzők diákjai, a reformkorban pedig az egyetemek hallgatói.” – olvashattuk a tárlat egyik poszterén.

Tíz év múlva a mai Piarista közben alakult meg a pesti rajziskola, majd 1886-ban a városi iparrajziskolákat és más ipariskolákat összevonva hozták létre a Fővárosi Községi Iparrajziskolát, az iparoktatás egyik központjaként. (g. t.)

A falakon építészeti rajzok, gipszmodellek, a tárlókban könyvritkaságok

Egy orvos élete

Óbuda elkötelezett gyógyítója volt

Milyen jó, ha egy múzeumnak van alapítványa. Ez bizonyosodott be akkor is, amikor stílszerűen a Szent Margit Kórház tanácstermében mutatták be *Viszket Zoltán*nak – az Óbudai Múzeum tudományos titkára – Örlös Endre című kötetét, amely Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata és az Óbudai Múzeum Közalapítványa támogatásával jelent meg.

De ki is volt ez az Örlös Endre? A Szent Margit kórház sebészeti osztályának vezető főorvosaként dr. Örlös Endre 1946-tól 1966-ig a sebészeti osztályt vezette, 1957-ig igazgatója volt a kórháznak is. A sebész főorvos/igazgató emlékére Óbu-

da Baráti Kör Egyesülete 1993-ban márványtáblát állított a Szent Margit Kórházban, és kezdeményezésükre Óbuda Önkormányzata 1995-ben Óbuda posztumusz Díszpolgári címét ado-

mányozta dr. Örlös Endrének.

Viszket Zoltán történész több hónapos kutatómunka eredményeként dolgozta fel a sebész-főorvos és családja történetét könyvében – mondta *Népešy Noémi*, az Óbudai Múzeum igazgatója. Óbuda polgármestere, *Bús Balázs* hangsúlyozta az or-

vos igazgató példamutató életét, a köz javát szolgáló, az igazságtalanság és kirekesztettség elleni küzdelmét, polgári értékrendszerét. *Dr. Pintér Endre*, 1978-tól a Margit Kórház sebészetiének vezetőjeként került kapcsolatba és vált barátjává a korábban vallása miatt üldözött, összes hozzátartozóját elvesztő elődjének. Életét az 1956-os forradalom és szabadságharc bukása közvetlenül megtörte, politikai és szakmai elszigetelődését eredményezte – ismertette. „Életének utolsó óraiban átadott írásos gyűjteményét 20 éven át őriztem, remélve, hogy tragikus sorsa egyszer írásban, akár könyv alakban is megjelenhet. Örülök, hogy ez összefogással sikerült.”

A kötet az Óbudai Múzeumban vásárolható meg.

Fotó: www.obuda.hu

55 éves a XV. kerületi közgyűjtemény

Gyűjteményszervezéstől a digitalizálásig

A Rákospalotai Múzeum 1960. január 10-én nyitotta meg kapuit a látogatók előtt, Kocsis András Kossuth-díjas szobrászművész, a XV. kerületi Hazafias Népfront elnöke, és dr. Ortutay Gyula a HNF országos szervezetének titkára köszöntötte az egybegyűlteket.

lásban, szakszerű leltárkönyvet vezettek, évkönyv-sorozat kiadásába kezdtek. Nem csak a XV. kerületben gyűjtöttek, hanem a környező falvakban is (pl. Dunakeszi, Fót, Csömör), célul tűzték ki a tájmúzeummá válást. Az első évtized munkájának kiteljesedése volt az 1974-ben

lamint kávéházi és szatócsbolt enteriőr látható. Időszaki kiállítótere kis mérete folytán eléggé behatárolja a lehetőségeket.

2012-ben az új városközpont rekonstrukciós tervek kapcsán a kerület vezetésében megfogalmazódott az új „múzeum” megépítésének gondolata. Vajon milyen állandó kiállítás valósítható majd meg az immár direkt a közgyűjtemény számára tervezett épületben? A lakosság részéről megfogalmazódott a jogos igény: „a palotai gyűjtemény kerüljön vissza Palotára!” – hiszen ma is élnek a nagyon idős és családtagjaik, akik összeadták a gyűjtemény jelentős részét. De már a 19–20. század fordulóján is jelentős volt az iparban foglalkoztatottak aránya (pl. Istvántelki Főműhely, Növényolajgyár, stb.).

Mi maradna a pestújhelyi kiállításban? És főleg mi legyen Újpalotával, ahol a mai XV. kerületi népesség legnagyobb része él? Ha az egész kerület lakossága részére kívánjuk felépíteni az

Kiss Emilia gyűjteményvezető megnyitja az időszakos tárlatot

új közgyűjteményi intézményt, akkor az új múzeum állandó kiállításában a mai kerületre sokkalta jellemzőbb mozaikosságot kellene bemutatni, a mögötte zajló történelmi háttéren keresztül. A jelenlegi gyűjtemény tárgyai összetételének ismeretében pedig az új állandó kiállítást több részletben lesz lehetséges megvalósítani, melynek csak első lépése – de egyben a központja is – a rákospalotai parasztpolgári kultúra bemutatása.

A gyűjtemény múltját bemutató időszakos kiállítás 2015. november 17-e és december 19-e között volt látható.

Kiss Emilia

Az időszakos kiállítás látogatói a megnyitóra várva

A tárgygyűjtés természetesen már korábban elkezdődött: 1958–59-ben Vámbéri Gusztáv (a Kossuth utcai iskola tanára, később az első múzeumigazgató) vezetésével. Az akkori gyűjtés legnagyobb részét a néprajzi tárgyak alkották: elsősorban az akkortájt végleg felszámoló paraszti életforma és a hozzá kapcsolódó kézműves mesterségek tárgyi kellékeit igyekeztek dokumentálni. Már a kezdetektől hangsúlyos volt azonban a képzőművészeti anyag gyűjtése is: Madarász Adeline festőművész a múzeumnak ajándékozta maga és édesapja, Madarász Viktor hagyatékát, ezt egészítették ki a kerületi alkotók által felajánlott kortárs művek. Hamarosan raktározási problémákkal kellett szembenézniük.

Kezdetől fogva szakmai igényesség jellemezte az intézmény működését: két év múlva szakképzett muzeológust alkalmaztak másodál-

dr. Czoma László szerkesztésében megjelent monografikus feldolgozás.

A '80-as években sajnos visszaesés következett be. A 18. századi alapokkal rendelkező épület állaga kezdett végesen romlani, s ez eszközt szolgáltatott a megváltozott politikai ideológia megvalósítására. A paraszti múlt nem hangsúlyozása a fővároshoz tartozás erősítésének is eszköze lehetett, de a háttérben ott érződik a paraszti öntudat elnémitása és lehetőleg megszüntetése is. 1982 végén bezárták a múzeumot, a gyűjteményi anyagot raktárakban helyezték el. Akkor úgy mondták: másfél évre...

Az intézmény az 1990-es évek elején nyílt meg újra, a jelenlegi helyén, egy másik kerületrészen. Állandó kiállításain a település és népeségtörténet bemutatása mellett hagyományos mesterségek műhelyrészleteit, paraszti konyha és tisztaszoba-, va-

Budavári hétköznapiak

Az 1945-ös ostrom után történt

A második világháború során Európa három fővárosa dőlt romba – köztük Budapest. A fővárosi épületállományt és infrastruktúrát tekintve a legnagyobb háborús pusztítás Budapest legrégebbi részén, az I. kerületben volt. A felléphető járványveszély miatt a halottak, a szemét, majd a romok eltávolítása sürgető feladattá vált. Bevezették az általános közmunka kötelezettséget.

Mivel ez nem bizonyult elégségesnek, a koalíciós pártok szervezésében önkénteseket is toboroztak – a lakosság a legkritikusabb állapotú I. kerületben az előbbieken túlmenően egy nap önkéntes munkát is vállalt. A korabeli felmérések szerint az I. kerületnek ekkor 4000 munkaképes lakosa volt, akik önkéntes munkájukkal hozzájárultak a közutak és –terek, majd a házudvarok takarításához. A korabeli sajtó híradásai szerint az önkéntesek a Várban, a Vérmezőn és a Horváth kertben egyaránt jól dolgoztak, a Szentháromság téri üres víztároló medencében hamvasztották el a Várban összegyűjtött hulladékot.

Itthon Óbudán – a hely története

Oktatási tevékenység az Óbudai Múzeumban

2007-ben Óbuda-Békásmegyér Önkormányzata elkészítette a kerület új kulturális koncepcióját, amelyben hangsúlyos szerepet kapott az Óbudai Múzeum addigi intézményi átszervezése. Így 2008. április 1-jén létrejött egy új vezetésű múzeum: az Óbudai Múzeum a tradíciók és a modernitás együttes színtere, a helyi kultúra őrzője és továbbörökítője korszerű muzeológiai eszközökkel. Nyitott múzeumként több generáció számára kínál ta-

gógiai tevékenységünk célja, hogy a kerületi nevelési-oktatási intézményekkel együttműködve helytörténeti kiállításaink által korszerű és sokszínű pedagógiai módszerekkel, élményszerűen ismertessük meg az óvodás, iskolás korosztállal Óbuda történetét, hagyományait, múltunk emlékeit, ezáltal is erősítve bennük az óbudai identitás érzését. Célunk múzeumpedagógiai tevékenységünk során áthelyezni a hangsúlyt a tudásról a képesség és készség fejlesztésére, valamint motiválttá tenni a gyerekeket az élethosszig tartó tanulás igényére, önfejlesztésre, önművelésre.

Egy szakmailag megalapozott múzeum-

pedagógiai koncepción alapuló sokszínű oktatási kínálat megvalósítása érdekében azért dolgozunk, hogy a kerületi nevelési-oktatási intézményeknek az adott tananyaghoz (honismeret, történelem tantárgyak esetében) kapcsoló múzeumlátogatási tervezetében múzeumunk – mint helytörténeti múzeum – az első helyen szerepeljen.

E cél elérése érdekében az alábbi, a kerettantervhez kapcsolódó, tematikus jellegű múzeumi programokat kínálunk:

- múzeumi órák igény szerint tárlatvezetéssel, feladatlapos feldolgozással és/vagy kooperatív technikákkal és/vagy tárgyformáló, tárgyalkotó műhelymunkával az állandó helytörténeti kiállításához kapcsolódóan – kiállítási egy-

Az óbudai iskolás korosztállal élményszerűen ismertetik meg Óbuda történetét (Fotók: Sárospataki Györgyi)

Érzékenyítő tréning

lálkozási pontot térben és időben, az élményszerű formális és informális tanulás helyszíné, gyűjteményén és programjain keresztül elő kapcsolatot tart Óbuda lakosságával és az idelátogatókkal.

A múzeumpedagógiai tevékenység programjai szorosán kapcsolódnak az állandó és az időszakos kiállítások koncepcióihoz. A tervezési folyamatban történész, muzeológus, múzeumpedagógus együtt dolgozik annak érdekében, hogy a kiállítások megvalósulásában és kivitelezésében érvényesüljön a múzeumpedagógiai szemlélet. Célunk, hogy a kiállítások tartalmi, látványbeli és interaktív elemei támogassák, alátámasszák a múzeumpedagógiai munkát.

A múzeum küldetésének értelmében a múzeumpedagógiai tevékenységünk célja,

ségenként egy-egy múzeumi óra (Óbuda a középkortól 1976-ig);

- múzeumi projektfoglalkozások (5–6 alkalom) az állandó kiállításához iskolai honismereti szakköröknek, fakultációknak;

- múzeumi óra tárlatvezetéssel, feladatlapos feldolgozással és/vagy kooperatív technikákkal és/vagy tárgyformáló, tárgyalkotó műhelymunkával a mindenkor időszaki kiállításához;

- tematikus helytörténeti séták Óbudán elsősorban középiskolásoknak;

- „Ládamúzeum” projekt – óvodai, iskolai csoportok múzeumlátogatását bevezető foglalkozások az adott

nevelési-oktatási intézményben;

- nyári napközis táborok.

2013 szeptemberében az Óbudai Múzeum kiállítóhelyeként nyitott meg a Goldberger Textilipari Gyűjtemény, amelynek oktatási kínálata szintén a kerettantervhez kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozásokból áll, és lévén, hogy a kiállítás egy óbudai család és gyár történetét dolgozza fel, újabb lehetőséget kínál az óbudai helytörténet múzeumi keretek között történő feldolgozására. 2014. évi tevékenységünkért 2015-ben Múzeumpedagógiai Nívódíjjal tüntették ki múzeumlátogatásukat.

Felbermann Judit

25 éves a Jászok Egyesülete

József nádortól a cigányok hazai történetéig

A negyedszázada létrehozott egyesület minden hónap utolsó hetének első napjain délután 5 órakor a Pest megyei Megyeházán (V. ker., Városház u. 7., II. emelet 245.) tartja összejövetelét, amelyre nem csupán a Jászágóból elszármazott jász leszármazottakat, de minden érdeklődőt szívesen látnak – belépődíj nincs.

Október 27-én Nánay Mihály történész, doktorandusz (ELTE) Magyarára lett Habsburgok – József nádor és leszármazottai címmel, november 23-án dr. Póczik Szilveszter, a történelemtudományok kandidátusa A cigányok történetének alapvonalai Magyarországon címmel tartott előadást.

Idei programjaikról a honlapjukon lehet tájékozódni (www.jaszokegyesulet.hu – a „Legfrissebb”-re kattintva).

Kelemen László mellszobra a budai Várszínházban

„Nemzeti színészeink öntudatra ébredésük idején ösök után kutattak, és így jutottak el Kelemen Lászlóhoz, kiről az úttörők közül még aránylag legtöbbet őrzött meg az emlékezés; társai teljesen elvesztek a személytelenség homályában. [...] Színésztünk története [...] Kelemen Lászlót megteszi vezérnek, ami nem volt soha, s ami nem is akart lenni” – írta Pukánszky Kádár Jolán 1940-ben a Hivatásos színjátszóink első előadásai című tanulmányában.

Pukánszky nem deheroizálni akart, sőt igyekezett az első magyar színházigazgatóként tisztelt férfiút az őt megillető helyre tenni: „Kelemen László nem vezér, több ennél: tiszteletet keltő jelkép. Neve az összes névteleneget, személyteleneget is magába rejti; a magyar színészetnek nagy Ismeretlen Katonája ő, s ha emlékének áldozunk, valamennyit értjük vele.”

Kelemen László és az első magyar színtársulat

Legenda és valóság – a magyar játékszín vezetőiről

Kelemen László alakja azonban mindmáig úgy él a köztudatban, hogy ő volt az első magyar színházigazgató. Kétségtelen, hogy vezető szerepet játszott 1790-ben az első magyar színjátszó társaság szervezésében, fenntartásában, műsorának kialakításában, összetartásában. S az is kétségtelen, hogy a magyar színháztörténet hőskorából ő volt az

A karmelita templomból átalakított Várszínház

egyetlen, aki a leginkább hasonlított a 19. század végének színházigazgató ideáljához.

Kelemen László legendáját elsőként Szilágyi Pál, színész repítette szárnyra, aki 1859–1860-ban a Nefejejts című folyóiratban megjelentette Egy nagyapa regéi

unokájának című sorozatát, melyben felidézte nagybátyjának, Kelemen Lászlónak alakját is.

Szilágyi nem kevesebbet állított, mint azt, hogy Kelemen László Leopold császár apostoli jóváhagyásával alakította meg színjátszó társaságát. Szilágyi jó pedagógiai érzékkel, nem minden cél-

zat és „üzenet” nélkül leírta azt is, hogy Kelemen micsonda dicsőséget hozott apjának azzal, hogy színész lett. Így azután Kelemen Mihály kénytelen volt megbocsátani fiának, s visszavonni kitagadását.

A valóságot Bayer József A magyar játékszín története című kézikönyvéből rekonstruálhatjuk. Ebből az összeállításból pontosan megrajzolhatjuk Kelemen László színi pályáját, amelyet az első pesti társulatnál töltött. 1790. október 16. – „A társulat lelke ekkor már tulajdonképpen Kelemen László volt.”

1790. október 25-én és 27-én, amikor a társaság első előadásait, Simai Kristóf Igazházi című művének bemutatóját megrendezte, Ráday Pál volt az igazgató. A szakításra csak 1791 elején került sor, amikor az anarchia lecsillapítására új törvényeket hoztak. Hónapokkal később, 1791. november 5-én kelt az a szerződés, amelyben a tagság elismerte Kelemen Lászlót vezetőnek, és „igazgatásainak” engedelmességet fogadott. Könyves Máté kifejezésével (Játékszíni koszorú, 1834.) Kelemen ekkor vezértagnak választották. Nem sokáig

A Várszínház épülete napjainkban

tartott ez az állapot sem, szakemberre volt szükség, aki a gyakorlatlan színészeknek a darabokat betanítja: jött József Protasewicz (Protasevitz) művészeti vezető, aki 1792. április 26-án igazgató lett, és az ő vezetésével kezdődhetek a folyamatos előadások. 1792. május 26-án Protasewicz lemondott, az anyagi ügyeket május 31-ig Kelemen László vitte, és néhány előadást is tartottak igazgató nélkül.

1792. július 9-én Ráday Pál lett ismét az igazgató, majd őt augusztus 31-től ismét Protasewicz követte. 1792 decemberétől pedig báró Podmaniczky József állt a társaság élén, akit 1793 augusztusában Busch Jenő váltott fel. Kelemen Busch igazgatása idején kezdetben inspiciens (felügyelő, ellenőr) volt, majd régisseur lett, erről a hivataláról Sehy Ferenc intrikái mondták le. Végül 1794. június 14-től Várady és Rózsa mellett a társulat megbízottja volt, Busch velük kötött szerződést. Busch távozása után 1795 nyarán Kelemen megunt a pártoskodást, s Bayer szavaival: „elhagyta a súlylyedő hajót, és ment vidékre új tűzhelyet alapítani.”

Gajdó Tamás

A GULAG rabjainak emléknapja

A Budapesti Honismereti Társaság sok éve már rendszeresen megemlékezik a GULAG-ra elhurcolt Kárpát-medencei magyarságról a GULAG-okban Elpusztultak Emlékének Megőrzésére Alapítvány koszorúzásainak népszerűsítésével. Idén a Szovjetunióba hurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapja alkalmából Magyarország Kormánya nevében Máthé Áron, a Nemzeti Emlékezet Bizottság elnökhelyettese tartott megemlékezést november 25-én reggel 8 órakor a Honvéd téri GULAG Rabok Emlékműnél, 11 órakor a Nyugati téren Simonffy Márta alpolgármester és Balog Zoltán miniszter mondott beszédet.

Budapesti hétköznapiak, 1945

A főváros élete az ostrom után

A Budapesti Honismereti Társaság november 6-án Budapest Főváros Levéltára földszinti konferenciatermében rendezte meg éves konferenciáját *Genius loci – Budapesti hétköznapiak, 1945* címmel. A rendezvény résztvevőit *dr. Haraszi Viktor*, a fővárosi levéltár főigazgató-helyettese, és *Debreczeni-Droppán Béla*, a Honismereti Szövetség elnöke köszöntötte, majd a Társaság elnöke, *Breinich Gábor* nyitotta meg a konferenciát, levezető elnökeként *Szöllősy Marianne*-t, az újpesti Neog-

rady László Helytörténeti Gyűjtemény vezetőjét felkérve.

A konferencián közel fél-százán vettek részt, tartalmát tekintve pedig az egyik előadó pulpituson elhangzott megjegyzését idézhetjük: a konferencia szervezőinek gondos tervező munkáját dicséri a meghívóban szereplő témakörök és megközelítések sokszínűsége.

1944. decembere és 1945. áprilisa közti időszakban a városmajori/zugligeti körzet közigazgatási tevékenységébe adott betekin-

tést *dr. Horváth J. András* főlevéltáros A budapesti kerületek 1945. évi állapotfelmérése Némethy Károly tanácsnok hagyatékában (Író-

hagyományos centrális városszerkezettel szemben sávós városszerkezet kialakítása merült fel. A romhelyzet felmérése alapján kiderült, hogy Buda kivételével nincs egybefüggő romterület, így a lakosság szükséglete/igénye, a helyreállítás és az új-

Dr. Haraszi Viktor, Budapest Főváros Levéltárának főigazgató-helyettese köszönti a konferencián résztvevőket

Budapesti Históriaik

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriaik című előadást-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3-5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Február 3.

- *Város a városban – 80 éves Pestszentlőrinc*
- Előadó: *Heilauf Zsuzsanna* gyűjteményvezető
- Évforduló: *A fővárosi Állatkert másfél évszázada*
- Előadó: *Hanga Zoltán* szövegíró

Március 2.

- *Magyarország vezérigazgatója – Széll Kálmán*
- Előadó: *ifj. Bertényi Iván* történész
- Évforduló: *150 éve született Bárczy István, Budapest főpolgármestere*
- Előadó: *Erdei Gyöngyi* történész

Április 6.

- *Ókori római temető az Óbudai Gázgyár területén*
- Előadó: *Lassányi Gábor* régész
- Évforduló: *Árnyas fák alatt.../ Emlékképek Klauzál Gábor halálának 150. évfordulóján*
- Előadó: *Bartos Mihály* helytörténész

Május 4.

- Évforduló: *175 éve született Schulek Frigyes*
- Előadó: *Rosch Gábor* építész
- *Az Isteni Szeretet Leányai Kongregáció fővárosi intézetei (1871–2015)*

Előadó: *Biró Aurél* levéltáros

Június 1.

- *Egy 100 éves fővárosi golf-dinasztia*
- Előadó: *Szlávy Tibor* sporttörténész
- Évforduló: *Budapesti lóvasút történeti – a 150 éves lóvonat közlekedésre emlékezünk*
- Előadó: *Krizsán Sándor* gyűjteménykezelő

asztalfiókban maradt jelentések, 1945) címmel. Szó esett itt a szovjet hadsereg katonáinak értéktárggyűjtéseiről, nemi erőszakjairól, a „pincetársadalmak” civilizálatlan világáról, lóvágásokról, az előljároság megszervezéséről, a gőzvontatású „villamosról”, a katonai termelés elindításáról, a légo-parancsnokok szerepéről a lakosság informálásában, márciustól az első kávézók, éttermek és az adóhivatal megnyitásáról, archív hirdeményekről, rendeletekről, felhívásokról.

Az 1945 második félévében kiírt városrendezési tervpályázatot és a beérkezett terveket *dr. Sipos András* főlevéltáros Újjáépítés és nem helyreállítás! – Városrendezési elképzelések és realitások 1945-ben címmel ismertette. A városrendezési elképzelések a két világháború közötti időszak építészeti gondolkodását tükrözték: a

jáépítés ütközött egymással. 1945 nyarán a Fővárosi Közmunkák Tanácsa is elkezdte érdemi munkáját...

Az 1950-ig városi rangú Pest(szent)erzsébet életéről *Skaper Brigitta* muzeológus tartott előadást. Az 1944-es négy bombatámadás miatt a lakóházak 17 százaléka (2500 ház) rongálódott meg, a 80 ezer fős lakosság több mint fele elhagyta a települést. 1945 februárjában is még sötét a város, vízhiány, tüzelőhiány, áramhiány, élelemhiány van. Saját áramfejlesztője révén az első mozielőadás a Kossuth moziban február 11-én volt. A közbiztonságot a Vörös Őrségből alakult Népőrség, majd Rendőrség segítette. Elindult a romeltakarítás, újjáépítés. A gyermekfejéradag 10 dkg kenyér/nap – 216 csecsemő halt meg. Az 1945. novemberi választás alapján 1948-ig szociáldemokrata

polgármestere volt városuknak (Szabó József).

A pesti gettó életéről és megmeneküléséről dr. Robert Péter egyetemi docens számolt be. Ennek területe cca. a Nagyatádi Szabó utca (ma Kertész utca), Király utca, Károly király út (ma Károly körút), Dohány utca által határolt területen volt. 12 ezren laktak itt korábban, a gettósítás után 70 ezren. A napi élelmiszer fejadag 800–1000 kalória volt. Szó esett a nyilasok atrocitásairól, a gettórendőrségről, a januári Wesselenyi utcai mézszárlásról, Szalai Pálról. Utóbbi a budapesti főkapitányság és a Nyilaskeresztes Párt közötti rendőrségi tisztként összekötő volt – részben neki, Himmler és Pfeiffer-Vildenbruch (SS altábornagy) városparancsnok taktikázásának, Schmidhuber (Wehrmacht, páncélos) tábornoknak (Pest északi részét védő német/ magyar csapatok parancsnoka) köszönhető a gettó megmenekülése.

A kávészünetben az ostrom alatti/utáni időszakot tárgyaló fővárosi levéltári és kerületi könyvekből összeállított kiállítást lehetett megtekinteni.

Tájkép csata után címmel Ferencváros ostrom utáni életét Gönczi Ambrus történész, gyűjteményvezető vázolta fel. A bombázások miatt a ferencvárosi gyárne-

gyed súlyosan károsult, csupán a csokoládégyár (későbbi Budapest Csokoládégyár) maradt épen. A kerület 39 600 házából 10 000 körüli nem sérült, lakásból 14 ezer megsemmisült, a Duna-hidakat felrobbantották. Az utcai harcok január 13-ig tartottak. Január 3-án már 3 népkonyha üzemelt,

A kávészünetben megtekinthető könyvek a főváros és peremtelepülései ostrom alatti/utáni életével foglalkoznak

az év végére az éhezés miatt már többszáz népkonyha volt. A közétkeztetés mindennapos gondnak bizonyult.

A mai XVII. kerület, Rákosmente történéseit Ádám Ferenc történész, gyűjteményvezető ismertette. A területre a 18. szovjet és a 7. román hadtest vonult be december 27–28-án. Orosz közigazgatás létesült, január 11-én már kihirdették, hogy 16-án nyisson ki minden üz-

let. A közbiztonságra jellemző volt, hogy a községi orvos felhatalmazást kapott később: titokban végezhesen abortuszt a megerőszkolt nőknél. A német nevű lakosokat összegyűjtötték „malenkij robotra”, Szovjetunióból csak egy részük tért vissza 3–4 év múlva. A Podmaniczky-Vigyázó család hí-

Filatorigátnál, a Vörösvári úti kétszintes pincerendszerrel – hangsúlyozta dr. Pintér Endre helytörténész. A házak 17 százaléka teljesen megsemmisült, 7 százaléka maradt csak ép. A kerületből „malenkij robotra” mintegy 8000–10 000 embert hurcoltak el. A Téglá utcai bőr- és nemibeteg gondozó előtt hónapok múlva naponta hosszú sorokban várakoztak a megesezt lányok, asszonyok. Az 1945 nyári igazoltatás visszásgairól: volt nyilasokból megyei rendőrparancsnok, földművelési minisztériumi főosztályvezető lehetett.

A háború alatt elárvult gyermekek sorsáról beszélt Gyermekotthonok Budapesten az ostrom után – Sztéhlo Gábor és „gyermekai” a háború után című előadásában dr. Kádár Zsuzsanna történész. A nyilas időszakban Sztéhlo Gábor evangélikus lelkész védett gyermekotthonok létesítésére kapott megbízást. Több ezer gyermeket és üldözötteket is segített meg ezáltal. A Nemzetközi Vöröskereszt Mérleg utcai 4. sz. házába vitt gyerekek kerültek a gyermekotthonokba – az ostrom után 26 otthon működött. 1945 márciusában a Budakeszi úti 45 holdas Weiss-Mauthner birtokot ingyen ajánlotta fel a Weiss család e célra. A Jó Pásztor Alapítvány keretében itt kezdetben 200 gyereket, majd utóbb 50 árva zsidógyereket is neveltek tanáregyéniségek – sokszor csak a lakhatásért. 1946-ban létrehozták a Gaudopolist – a magyar fiúk városának alkotmányát. Később a Pax Gyermekotthon elvált az alapítványtól... 1950 januárjában minisztériumi rendelettel államosították.

A konferencia a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósult meg.

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át. A támogatást működésünkre, a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2016. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel. Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhözjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság

Adószám: 19673903-1-41

1043 Budapest, Berda József utca 48.

Óbudai Múzeum

Vezető: Népešsy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K-V: 10-18 óra.

**Neogrády László
Helytörténeti Gyűjtemény**

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K-P: 10-17, Szo: 10-14 óra.

**Ferencvárosi Helytörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K-P: 12-18, Szo: 10-14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10-14, Cs: 14-18 óra.

**Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Beleznyay Andor,
tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14-18 óra.

**Etele XI. kerületi Helytörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Bánpatáki Ádám,
tel.: 06-30-644-9309,
cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4.,
nyitva: H-P: 13-17 óra.

**Hegyvidéki Helytörténeti
Gyűjtemény és Galéria**

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10-18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K-Cs: 11-17, P: 9-16 óra.

**Samodai József Zuglói Helytörténeti
Műhely**

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Millisits Máté
tel.: 220-6777; 06-70-675-8393
cím: 1146 Bp., Hermina u. 3.
nyitva: időegyeztetés alapján

**Rákospalota, Pestújhely és Újpalota
Helytörténeti Gyűjteménye**

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs: 10-16, Sze: 14-18,
Szo: 10-14. óra

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Széman Richárd, tel: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H-Cs: 10-16 óra.

**Erdős Renée Ház Muzeális
Gyűjtemény és Kiállítóterem**

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K-V: 14-18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K-P: 14-18 óra, páros heteken
Szo: 10-14 óra.

**Tomory Lajos Pedagógiai
és Helytörténeti Gyűjtemény**

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
postacím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.
nyitva: K: 10-18, Sze-Szo: 14-18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-V: 10-18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián, tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8-14.30, P: 14-18,
Szo: 9-13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Látogatás előzetes bejelentkezéssel: Appel
Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze-P: 14-18 óra.

Budaváriak Rákóczi nyomában

Határokon átnyúló kapcsolatok

Egyesületünk, a Lánchíd Kör kétnapos kirándulást szervezett Rákóczi Ferenc fejedelem életének színhelyeire a Budapesti Egyetemi Katolikus Gimnázium tanulói és a Márton Áron Kollégiumban lakó határon túli diákok számára. A diákok ellátogattak Sárospatakra a Rákóczi-várba, a református kollégiumba, majd felkeresték a fejedelem szülőhelyét Borsiban. Másnap Kassán a dómban fejet hajtottak Rákóczi és Bercsényi Miklós sírja előtt, valamint ellátogattak a „rodostói” házba, ahol megtekintették azt a környezetet, amelyben Rákóczi a száműzetése alatt élt.

A vetélkedővel egybekötött kirándulás célja a szabadság-

és mecénás, a jobbágyaiért és népéért küzdő fejedelem

Budavári diákok a kassai dómban (Szent Erzsébet-főszékesegyház) – Rákóczi Ferenc sírjánál (Fotó: Lánchíd Kör)

harc történetének megismerésén és Rákóczi alakjának felidézésén túl a földbirtokos

magányosságának és tragédiájának feltárása volt. Az út alatt a résztvevők nemcsak

történelmi időutazást tettek, hanem a 20. század tragikus története folytán más országhatárok mögött élő magyar fiatalok sorsával is ismerkedtek. A Rákóczi Szövetség és a kassai Márai Sándor Gimnázium diákjai kalauzolták a tanulóinkat Kassai városában.

A program a Budavári Önkormányzat Kulturális Oktatási és Sportbizottsága, a Bethlen Gábor Alap, a Budapesti Egyetemi Katolikus Gimnázium és az Alfred L. Toth Alapítvány pályázati támogatása révén valósult meg.

A szervezők a Lánchíd Kör elnökségéből Parizán Ildikó és Gergely Attila, valamint a Budapesti Egyetemi Katolikus Gimnázium részéről Devich Dénes tanár volt.

Praimajer Mária

Óbuda Hegyvidékiek Egyesülete

„Egynek minden nehéz, sokaknak semmi sem lehetetlen!”

Néhány lelkes táborhegyi lakos alakította meg 1989-ben az egyesületet a III. kerület, Toronya utca 33. szám alatti székházban. A házat – amelyet a környékeliek azóta is Népháznak neveznek – egy hegyi lakos által ajándékozott telken építették fel a helybeliek, saját erőből, kalákában. Az egyesület céljai és tevékenysége ma is ugyanaz, mint a megalakuláskor: a Hegyvidékhez kötődő kulturális, ismeretterjesztő, hagyományőrző és szórakoztató programok, szabadidő eltöltési lehetőségek biztosítása, a helyi lakosság számára.

amelynek során Óbuda más-más történelmi korszakát mutatjuk be. A program-sorozatban kiállítások, előadások, tánc- és viseletbemutatók, lakomák és főzőverseny követik egymást és elevenítik meg a korabeli hangulatot. A főzőverseny során minden évben megválasztjuk az „Óhegy legjobb szakácsát és cukrászát”. Az eseményeknek az egyesület tagjai, a közönség nemcsak szemlélői, hanem aktív résztvevői is, s így összefonódik egymással – mint más programjainkon is – az ismeretterjesztés és a szórakozás, a múlt és a jelen.

kes, amatőr tánckarunk időt és energiát nem kímélve készül fel egy-egy rendezvény színesítésére.

Az adventi időszakban koszorút, karácsonyfadíszeket készítettünk, fűszeres teák és karácsonyi dallamok kíséretében. Mintegy évzáróként megérkezik lóháton a Mikulás a Virágos-nyeregbe krampuszok kíséretével, és a táborfűz fénye mellett kiosztja ajándékait az éneklő, kicsit megszeppent gyerekeknek. A rendezvény 4-500 gyereknek és felnőttnek nyújt felejthetetlen élményt minden évben.

Az évek során szélesedett, bővült a paletta, például műemlékvédelmi, felújítási feladatokat is felvállaltunk. Így született újjá a barokk Szent Donát kápolna a Farkastorki úton, a Kiscelli Kálvária és a Golgota-szoborcsoport valamint a Szent Vér kápolna a Doberdó úton.

A környezetvédelemre is odafigyelünk, lakóhelyünk tisztántartására, a szelektív hulladékgyűjtésre biztatjuk a „hegylakókat”. Rendbehoztuk hegyvidékünk egyetlen kis parkját, a Jablonka-parkot, közepén az egykori Ecker-keresztet rekonstruáltuk. Azóta a környéken lakók tartják rendben a parkot.

Jótekonysági koncert a kálvária felújításáért

2016 tavaszán állandó jellegű, szabadtéri kiállításon mutatjuk be belső-Óbuda téglagyárait, amelyek jelentősen meghatározták hegyoldalunk domborzatát, vízrajzát, geológiai helyzetét, sőt a későbbi építkezéseket is.

A hegyoldal eseményeiről, az egyesület életéről, történetéről a havonta megjelenő Óhegy-hírek című lapunkban tájékoztatjuk a hegyi lakosokat. Azon dolgozunk, hogy növekedjen egyesületünk közösségformáló ereje, ennek révén a helyi lakosság helyhez való kötődése. Hiszünk a közösség erejében, jelszavunk: „Egynek minden nehéz, sokaknak semmi sem lehetetlen!”

**Benyóné
dr. Mojzsis Dóra**

Középkori viseletek az Óhegy Napokon
(Fotók: Óbuda Hegyvidékiek Egyesülete)

Igyekeztünk feleleveníteni a régi időkben kedvelt hagyományos rendezvényeket is. Így például az éves disznótörök alkalmával jövőre már szegény „XV. Dezsőnek” kell meghalnia. A farsangokon ötletgazdag jelmezekben ropják a táncot kicsik és nagyok. Az egykor híres szőlőtermelő vidékre emlékezünk a táborhegyi szüretekkel, felelevenítve a szőlőpréslés, must- és borkészítés munkafázisait.

Történelmi múltat idézünk fel immár 13. éve az „Óhegy Napok” három napos rendezvénysorozatában,

A közösségépítést szolgálják a kiállítások, a külföldön járt tagjaink által készített útibeszámolók, előadások, a filmklub, ahol időnként egy-egy alkotóval, színésszel is alkalom nyílik beszélgetni. Ifjú zenész tehetségek mutatkoznak be nálunk, és ismert kamarazenekarok adnak koncertet. A bridzsklub tagjai sorra nyerik a különböző versenyeket. A legfiatalabb nemzedék is megismerkedhet egyesületünkkel, a báb-színházi előadások, kézműves foglalkozások és játszóházi programok alkalmával. Hegyi asszonyokból álló lel-

Gratulálunk

A Honismereti Szövetség *Lantos Antal* helytörténész harminc éves példamutató XVI. kerületi (Kertváros) helytörténeti tevékenységéért – a kerületi helytörténeti kutatások elindítása, kiállítások rendezése, kerületi történeti múlt feldolgozása és publikálása, a kerületi helytörténeti gyűjtemény megalapozása, szoborállítások kezdeményezése – Honismereti Munkáért Emlékéremmel tüntette ki. Lantos Antal a Budapesti Honismereti Társaság tagjaként 2015. július 6-án, Szekszárdon, a XLIII. Országos Honismereti Akadémia megnyitóján vehette át *Debreczeni-Droppán Bélától*, a Honismereti Szövetség elnökétől kitüntetését.

Than Mór festménye
Pollack Mihályról

Stílszerűen a Magyar Nemzeti Múzeum Pollack termébe invitálta október 8-án az érdeklődőket az Ybl Egyesület A két Pollack és Ybl című konferenciájának meghívója. Tudományos összefoglalóval Pollack Mihály, a nagy klasszicista építész, Ybl Miklós mestere halála 160. évfordulójának állítottak emléket.

Pollack Mihály, a haza múzeumának építője

Konferencia az Ybl Egyesület szervezésében

Az egyesület XVI. Ybl konferenciáját dr. Csorba László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója nyitotta meg. Liszt Ferenc múltjának elismert kutatója, Watzatka Ágnes zenetörténész Liszt Ferenc Pollack Vigadóiban című előadásán a művész 1839–1840 közötti, a pesti Redoute nagytermében tartott öt hangversenyét ismertette.

Bibó István művészettörténész Pollack Mihály, a Bécsben, 1773-ban született művész, építőmester és építész életútját ismertette: 1798-ban jött Pestre, első munkája a mai Deák téri templom építészete volt. 1812-ben a pesti építőcéh főelőjárójává választotta. Téli lak-

helyén, 1855. január 3-án, a mai Deák Ferenc utcában álló pesti Eger-házban hunyt el.

A Magyar Nemzeti Múzeum és Pollack Mihály kapcsolatáról szóló előadás Debreczeni-Droppán Béla történész levéltáros előadásaként lett meghirdetve. Pollack életműve csúcán, 1836-tól tervezte és építette a Magyar Nemzeti Múzeumot.

A Pollack család és Ybl Miklós kapcsolatát ismertette Kelecsényi Kristóf Zoltán művészettörténész. Ybl Miklós a mesterjog elérése céljából (céhes időszak) 1831/32-ben inasként állt be Pollack Mihály építőmesterhez. 1832-ben már legényként szabadult, de rajzolóként

1836 elejéig a mester mellett működött. Közel húsz megrendelése volt ez idő alatt Pollacknak, de ekkor fejezik be a Redoute – az első pesti Vigadó – és a Ludoviceum építését is. Tanulmányútjai után 1841-ben társul Pollack Ágostonnal, akivel több évig közös munkái vannak: így például a főtéri Károlyi-kastély és a főtéri templom tervrajzain is Pollack aláírásával találkozhatunk. Az 1850-es évek elején válik szét végleg útjuk. Ybl Miklós tervezte Pollack Mihály tahitótfalui síremlékét, örökbe fogadta Pollack Mihály unokáját, Máriát, aki az Ybl családnál is lakott, a Kálvin tér 11. számú ház harmadik emeletén.

Civil kezdeményezésnek köszönhető

Egy neves építész emlékének ápolása

Egy elfeledett építész címmel a 19. század egyik elismert budapesti építőmestérére, Diescher Józsefre hívtuk fel a figyelmet kiadványunk, a Városunk 2010. októberi számában.

2014 februárjában a Budapesti Honismereti Társaság Budapesti História című, a fővárosi levéltárban tartott előadóján „A hazának nincsen háza...” – Diescher József, Pest-Buda építész a kiegyezés korában címmel tartott előadást említett cikkünk írója, Kőrösné dr. Mikis Márta helytörténész.

A napjainkban már kevesek által ismert építész munkásságával a Bródy Sándor utca 8. szám alatti régi képviselőház (ma Olasz Kultúrintézet) építése kapcsán foglalkoztunk ismét a Váro-

Kőrösné dr. Mikis Márta a Szépművészeti Múzeum raktárában Diescher József építész mellszobrával (Caspar von Zumbusch alkotása)

sunk 2015. januári számában.

Ez a témakört az Újpesti Polgárcentrumban november 6-án, az Újpesti Közmű-

Vörösmarty Mihály Országháza című versével Kőrös András, a Közművelődési Kör elnöke nyitotta meg az előadást

velődési Körben tartott tartalmas előadásán ismertette ismét Kőrösné dr. Mikis Márta.

Kutatása alapján felvázolta, hogy Diescher utolsó lakóhelye a Széchenyi rakpart 8. és a Zoltán utca sarkán ma is álló saját lakótömbje volt. Ehhez tudni kell, hogy a 19. század építészei nem csupán a terveket készítették, de főállalkozói is voltak épületeiknek. Ez nemcsak elismerést (mint napjainkban), de komoly bevételt is

hozott számukra – Diescher is virilis adózója/képviselője volt a székesfővárosnak. Épületének első emeletén helyezte el a Dunára néző ebédlőjét, amelynek három ajtaja felett egykor Lotz Károly freskói voltak (Tavaszi, Nyár, Ősz).

Az előadásán elhangzott, hogy Budapest Főváros Levéltára 2016-ban tervezi megjelentetni Erény és szilárdság – Diescher József munkássága című kötetét.

Egyházi élet Óbudán

Szent Péter és Pál Főplébánia

vatott és jóval többé vált, mint egy tárlatvezető.

A szerző a könyv első részében az Óbudai Szent Péter és Pál Főplébánia történetével foglalkozik, annak tágabb történelmi kontextusával, a hozzá kapcsolódó egyházi építményekkel, filiákkal és a hitélettel együtt. Az előzményekben az ókori Óbuda területén megtalálható kereszténység, majd a főbb középkori egyházi intézmények kerülnek bemutatásra.

A török kort követő, a Zichy-család nevével fémjelzett időszakban Óbuda új arculatot kapott. Egyrészt a betelepítések következtében megváltozott a lakosság összetétele, másrészt a nagy volumenű építkezések eredményeképpen a település karaktere is más lett. Ennek meghatározó része a 18. század közepére felépült Szent Péter és Pál főplébá-

niatemplom, illetve maga a plébánia épülete is.

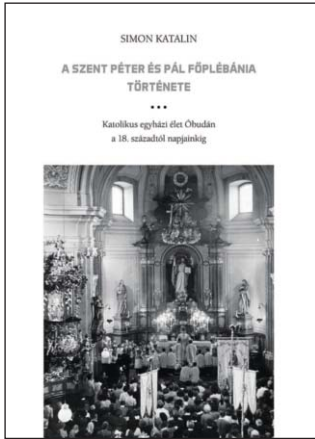
Az elkövetkező évszázadokban több tehetséges plébános teljesített itt szolgálatot, és tevékenységüknek köszönhetően kiemelkedő hitélet zajlott az egyházközségben. Ennek a folyamatnak a jegyében a 19–20. század fordulóján ez a tevékeny katolikus közösség, a kor modern, szociális intézményeivel, megoldásaival próbálta enyhíteni a települést érintő társadalmi problémákat. A 20. századi viszontagságok – a háborúk, a kitelepítések, a régi Óbuda felszámolása – ellenére az egyházközség átalakulva, de a mai napig megmaradt.

A kötet második részében – az „Adattárban” – a szerző aprólékos kutatói munkával készítette el az egyházközségnek és filiáinak a 18. századtól kezdődően itt tevé-

kenykedő plébánosait, káplánjait, diakónusait és adminisztrátorait tartalmazó, lexikonszerű összeállítást. Szintén ebben a részben kaptak helyet a templom épületével kapcsolatos 18–20. században keletkezett felmérések és tervek, illetve a plébánia történetét bemutató, kiállításban is szereplő nagyszerű használati-, kegy- és műtárnyak fényképei.

Az elmúlt évtizedek tekintetében a témában már több kiadvány is megjelent, azonban e legújabb feldolgozásban a történész-levéltáros szerző tudományos igényességgel készítette el az egyházközség történetének aprólékos áttekintését, illetve állította össze annak részletes adattárát. Ebből fakadóan a kötet nemcsak az Óbuda iránt érdeklődőknek tartalmaz érdekességeket, hanem az egyháztörténet, a vallástörténet kutatói számára is számos fontos információt foglal magában.

Viszket Zoltán

Idén novemberben jelent meg az Óbudai Múzeum kiadásában dr. Simon Katalintól A Szent Péter és Pál Főplébánia története – Katolikus egyházi élet Óbudán a 18. századtól napjainkig című könyve. A múzeum az egyházközség milleniumi emlékévéhez kapcsolódva hasonló című kiállítást rendezett a község történetéről, és ennek vonatkozásában kérte fel a szerzőt a kötet megírására. (Kiállításukról az előző számunkban írtunk – a szerk.) Azonban a kiadvány már a kezdetektől többre hi-

Miért nézzem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legreleváns utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Akadémikusaikra emlékeztek

Szöllősy Marianne méltatta a kerület akadémikusait

Az Újpesti Városvédő Egyesület a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 175. és Újpest városának nyilvánításának 100. évfordulóján (2007) állította az Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műszaki Szakközépiskola bejáratának két oldalán el-

helyezett márvány emléktáblákat a városukhoz, majd a kerülethez kötődő, fejlődését segítő akadémikusoknak. Azóta is minden évben a Magyar Tudomány Napja alkalmából megszervezik koszorúzását, együttműködve a szakközépiskolával, Újpesti Önkormányzatával és a kerületi civil szervezetekkel.

November 12-én *Wintermantel Zsolt* polgármester az önkormányzat képviselőjében, valamint a szervező civil szervezetek vezetői helyezték el koszorúikat az iskola falán elhelyezett emléktábláknál – az akadémikusokról *Szöllősy Marianne*, az Újpesti Városvédő Egyesület elnöke, egyben az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény vezetője emlékezett meg.

Bethlen-szobor a Várban

Mártír miniszterelnökünk „visszatérése”

Két évszázad alatt négy mártír miniszterelnöke volt országunknak: gróf Batthyány Lajost minden korszakban elismerték – osztrák katonák végezték ki, szobrával (2008-tól) a Batthyány téren találkozunk. Gróf Tisza István megítélése sokszor változott a dualizmus időszaka alatti meghatározó szerepe miatt – az őszirózsás forradalom napján katonák gyilkolták meg, szobra most

ismét (2014) a Kossuth téren áll. A kommunista Nagy Imrét elvtársai végeztették ki – a sors fura fintoraként szobrát is ők állították (1996) az V. kerületi Vértanúk terén.

Gróf Bethlen Istvánt 71 éves korában (!) teljesen jogtíróan Szovjetunióba hurcolták. 1946. október 5-én egy moszkvai börtönkórházban halt meg – egyetlen fővárosi egészalakos szobrával

(2013, Stremeny Géza alkotása) a Szent György téren találkozhatunk. Bethlen egy évtizedes miniszterelnöksége alatt (1921–1931) a Trianon utáni határok közé kényszerített ország gazdasága talpra állt, lehetővé téve a korszak kulturális és szociális reformjait.

Szobrának átadásakor a Várnegyed polgármestere, Nagy Gábor Tamás az avatás napját a hazatérés ünnepének nevezte, mert szobra révén az egykori miniszterelnök visszatért a néhai miniszterelnöki hivatal, a Sándor-palota közelébe.

Gróf Bethlen István, Magyarország miniszterelnöke

(gáti)

Honismeret – kitüntetve

Bethlen Gábor-díjat kapott a Kárpát-medencei magyarság értékeinek bemutatásáért, megőrzéséért, történeti múltunk ápolásáért a Honismereti Szövetség által kiadott Honismeret folyóirat. A Bethlen Gábor Alapítvány legmagasabb díját november 14-én a pesti Vigadó Sinkovits Imre Kamaraszínpadán az alapítvány kuratóriumának elnöke, Lezsák Sándor adta át a folyóirat szerkesztőségét képviselőknél: Bartha Évának, Debreczeni-Droppán Bélá-

nak és dr. Selmeczi Kovács Attilának.

Az 1980-as évek elején civil kezdeményezésként létrehozott Bethlen Gábor Alapítvány indulásakor megfogalmazott célja: „Azokat a vállalkozásokat önhajtjuk ösztönözni és támogatni, határainkon belül és azokon túl, melyek a magyarság történelme során felhalmozott értékeit tudatosítják, hitelesen értelmezik, őrzik és gyarapítják, s amelyek e térség népeinek megbékélését elősegítik.”

Bartha Éva, Lezsák Sándor, dr. Selmeczi Kovács Attila és Debreczeni-Droppán Béla – Bethlen Gábor-díj átadása

Helyem-Házam-Palotám

Egy új, kerületi helytörténeti folyóirat bemutatásának kocsma bejárata tekint legerősebben szemtanúi november 20-án, az Eötvös utcai Csokonai Művelődési Házban. A stílszerűen Helyem-Házam-Palotám nevet viselő kiadvány, a XV. kerület helytörténeti értesítője felelős szerkesztője Kiss Emilia, a kerületi közgyűjtemény, Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye vezetője. Elmondása alapján a B/5-ös formátumú kiadványuk számainak megjelenését negyedévente tervezik, az anyagi háttérrel a Csokonai Művelődési Központ biztosítja.

Mintegy félszáz oldalas első számuk címlapján egy archív képeslapnak köszönhetően a Régi Főti út és Rákosmező utca sarki egykori Gonda

palota bejárata tekint legerősebben szemtanúi november 20-án, az Eötvös utcai Csokonai Művelődési Házban. A stílszerűen Helyem-Házam-Palotám nevet viselő kiadvány, a XV. kerület helytörténeti értesítője felelős szerkesztője Kiss Emilia, a kerületi közgyűjtemény, Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye vezetője. Elmondása alapján a B/5-ös formátumú kiadványuk számainak megjelenését negyedévente tervezik, az anyagi háttérrel a Csokonai Művelődési Központ biztosítja.

Beköszöntő számuk kilenc szerzője valamilyen módon kapcsolódik kerületükhöz: kerületi lakos, itteni dolgozó, vagy a kerület múltját, családjait kutató személy. Írásaik témaköre a jelen, a közelmúlt és a távolabbi múlt történéseihez kapcsolódik, szépen lefedve a három településrészt egy-egy jelentős eseményét – ezek egy későbbi rovatszerkezetet is talán sejtetnek, hasonlóan a szomszédvár, Újpest 1994-től megjelenő, önkormányzati kiadású helytörténeti értesítőjéhez.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság: 1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor,

Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.

Postai előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Kereskedelmi Igazgatóság, Hírlap Üzletága. Postacím: 1900 Budapest Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu és telefonon 06-80/444-444. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti História előadóestjein ingyenesen terjesztett. Budapest Főváros I. kerület, Budavári Önkormányzata, III. kerület, Óbuda-Békásmegyér Önkormányzata és a „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány támogatásával készült lapunk. Nyomda: Kolofon Kft. • ISSN 1418-4273